

UDK: 338.266(4-672EEZ):341.64:368.042:347:368.861.82:688.8.033:368.021.26:368.025.8

Prof. dr Jasna Pak¹

INOSTRANA SUDSKA PRAKSA

ODLUKA EVROPSKOG SUDA PRAVDE C-347/02

Obavezno osiguranje od građanske odgovornosti za štete iz upotrebe motornih vozila – Direktiva 92/49/EZ – Sistem bonus-malus – sloboda tarifiranja – referentna premija – državni nadzor poslovnih akata društava za osiguranje

Odluka suda. *Ne može se poistovetiti sistem davanja saglasnosti na tarife (što je suprotno principu slobode tarifiranja iz direktive 92/49) sa sistemom bonus-malus koji se primenjuje na ugovore o osiguranju od automobilske odgovornosti. Obavezni sistem bonus-malus nesumnjivo ima uticaj na premiju, ali nema za cilj to da država počne direktno da utvrđuje tarife jer društva za osiguranje mogu slobodno da utvrđuju visinu osnovne premije. Potpuno usaglašavanje u oblasti tarifiranja u neživotnom osiguranju koje isključuje svaku nacionalnu meru koja ima uticaj na tarife može da se smatra saglasnim s direktivom samo u slučaju da ona tako nešto izričito predviđa.*

I. Osnovne činjenice

Komisija Evropske unije (EU) utvrdila je da je zakonska obaveza društava za osiguranje koja posluju u Francuskoj da premiju u osiguranje automobilske odgovornosti obračunavaju uzimajući u obzir i osigurane slučajeve u prethodnom periodu osiguranja (obavezni sistem bonus-malus), u suprotnosti sa Direktivom 92/49,²

¹ I-mejl: jasnapak@ptt.rs

Rad je primljen: 19. 12. 2017.

Rad je prihvaćen: 28. 12. 2017.

² Direktiva o usaglašavanju propisa u oblasti direktnog osiguranja, osim osiguranja života, kojom se menjaju direktive 73/239 /EEZ i 88/357/EEZ (treća direktiva neživotnog osiguranja, JO L 228, 18. 6. 1992). Direktivom uspostavljeno jedinstveno tržište neživotnog osiguranja započeto direktivama prve i druge generacije. Cilj ovih akata je bio stvaranje jedinstvenog tržišta osiguranja koji je mogao da se ostvari nadnacionalnim regulisanjem uslova za obavljanje delatnosti društava za osiguranje i nadzorom nad njihovim radom koji sprovodi nadležni organ države članice u kojoj društvo ima sedište (home country control). Ukidanje prethodne kontrole uslova osiguranja i tarife premija omogućilo je slobodnu prodaju usluga osiguranja na tržištu EU.

koja ukida prethodnu državnu kontrolu tarifa i uslova osiguranja. Posle razmene informacija između francuske vlade i Komisije, ova poslednja je poslala pismo vladi gde iznosi da je obavezni sistem bonus-malus koji je na snazi u Francuskoj nespojiv s pravilima sadržanim u Direktivi 92/49. Obavezno tarifno razvrstavanje u funkciji broja osiguranih slučajeva ima uticaj na tarife i kao takvo u suprotnosti je sa slobodom tarifiranja utvrđenom u navedenoj direktivi; Komisija je pozvala vladu da odgovori na ukazane primedbe u roku od dva meseca. Svojim odgovorom Vlada Francuska nije otklonila sumnju Komisije u vezi s povredom pravila Direktive 92/49, i ova je zbog toga zahtevala da država preduzme odgovarajuće mere. Kako to nije učinjeno, podnela je zahtev Evropskom sudu pravde (ESP) da utvrdi da li je francuski propis u suprotnosti s navedenom direktivom.

II. Pravni okvir

1. Komunitarno pravo

Član 6. Direktive 92/49 (odjeljak II – uslovi za obavljanje delatnosti) kojim se menja član 8. Direktive 73/239³ u stavu 3. predviđa da države članice mogu zadržati postojeće propise ili doneti nove koji predviđaju davanje saglasnosti organa za nadzor na opšte akte društva za osiguranje i dostavljanje svakog dokumenta potrebnog za normalno obavljanje nadzora. Međutim, države članice ne mogu da zahtevaju od društva za osiguranje da dostavlja, radi dobijanja saglasnosti za primenu, opšte i posebne uslove, tarife i obrasca koje ono ima nameru da koristi u svojim odnosima sa ugovaračima osiguranja, kao ni sistematsko dostavljanje tih akata u toku obavljanja delatnosti. Države članice ne mogu zadržati ili doneti propise kojima se zahteva prethodno dostavljanje ili davanja saglasnosti na povećanje predloženih tarifa osim ako su one element opšteg sistema kontrole cena.

Član 29. Direktive 92/49 (odjeljak III – „Usaglašavanje uslova poslovanja“) predviđa da države članice ne mogu održati na snazi ili doneti propise kojima se zahteva prethodno dostavljanje opštih i posebnih uslova osiguranja, tarifa ili obrazaca ili drugih pismena koje osiguravajuće društvo ima nameru da koristi u svojim odnosima sa ugovaračima osiguranja radi dobijanja saglasnosti organa za nadzor, a isto važi i za njihovo sistematsko dostavljanje. U cilju nadzora nad poštovanjem nacionalnih propisa koji se odnose na ugovore o osiguranju one mogu zahtevati samo nesistematsko dostavljanje tih uslova i drugih dokumenata, ali to dostavljanje ne može da bude prethodni uslov za obavljanje delatnosti.

Prema članu 39. Direktive, stav 2. i 3 (odjeljak IV – „Odredbe o slobodi osnivanja i slobodno pružanje usluga“) države članice u kojima posluje ogranak društva

³ Prva direktiva neživotnog osiguranja od 24. jula 1973, JO L 228/ od 16. avgusta 1973.

koje ima sedište u drugoj državi članici ili u kojoj se pružaju usluge osiguranja ne može da donese propise koji zahtevaju prethodno davanje saglasnosti ili sistematsko dostavljanje opštih i posebnih uslova polise osiguranja, tarifa i obrazaca i drugih pismena koje društvo za osiguranje ima nameru da koristi u svojim odnosima sa ugovaračima osiguranja. U cilju nadzora nad poštovanjem nacionalnih propisa koji se odnose na ugovore o osiguranju država, članica može da zahteva od društava koja na njenoj teritoriji žele da obavljaju poslove osiguranja putem osnivanja ili slobodnog pružanja usluga nesistematsko dostavljanje uslova i drugih dokumenata koje društvo ima nameru da koristi, ali to dostavljanje ne može biti prethodni uslov za obavljanje delatnosti. Država članica u kojoj je osnovan ogranak ili u kojoj se pružaju usluge osiguranja može da zahteva prethodno obaveštavanje ili saglasnost na povećanje predloženih tarifa samo ako je to elemenat opšteg sistema kontrole cena.

2. Francusko pravo

Član L.111-4 Zakonika o osiguranju utvrđuje da nadležni organ može da utvrdi tipske klauzule za ugovor o osiguranju. Član A. 121-1 Zakonika propisuje da ugovori o obaveznom osiguranju od automobilske odgovornosti moraju da sadrže klauzulu bonus-malus u skladu s pravilima sadržanim u aneksu uz taj član.⁴ Aneks sadrži četrnaest članova. Odredbe sadržane u tim članovima predviđaju da osiguravajuće društvo utvrđuje referentnu premiju na osnovu koje se izračunava godišnja premija koju plaća ugovarač osiguranja.⁵ Ta godišnja premija se dobija množenjem referentne premije koeficijentom smanjenja/povećanja koji na početku iznosi 1. Po isteku svakog perioda od godinu dana u kome nije nastao osigurani slučaj, koeficijent se smanjuje za 5%.⁶ Koeficijent ne može biti niži od 0,50. Suprotno tome, ako u godini osiguranja nastane osigurani slučaj, koeficijent se povećava za 25% i svaka dodatni osigurani slučaj dovodi do istog povećanja. Međutim, nema povećanja za prvi osigurani slučaj koji je nastao po isteku perioda od najmanje tri godine u toku koga je koeficijent povećanja/smanjenja bio 5%. Osim toga, koeficijent povećanja ne može biti veći od 3,5.⁷

⁴ „Klauzula o smanjenju ili povećanju premije ili doprinosa“.

⁵ Referentna premija je premija koju izračunava osiguravač za rizik koji ima iste tehničke karakteristike koje je predstavio osiguranik. Tehničke karakteristike tiču se vozila, područja na kome saobraća ili gde je garažirano, svrhe za koju se koristi, pređenu kilometražu, eventualno ekskluzivne vožnje vozila kao i eventualnih popusta koji su predviđeni u tarifi društava za osiguranje (član 2. Aneksa stav. 1. i 2).

⁶ Primeri iz člana 4, stav 1. Aneksa: posle prve godine osiguranja koeficijent je 0,95, posle druge 0,9025 (zaokruženo na 0,90), posle šeste godine koeficijent je 0,722 (zaokruženo na 0,72), posle dvanaeste godine koeficijent je 0,513 (zaokruženo na 0, 51).

⁷ Obavezni sistem bonus-malus postoji i u Luksemburgu, zbog čega je Komisija takođe pokrenula postupak pred ESP. Na osnovu uredbe od 20. decembra 1994, uveden je sistem doplatka i popusta s obzirom na ostvarivanje ili neostvarivanje osiguranih slučajeva. Nije dozvoljena drugačija klauzula. Na

III. Argumenti strana i stav ESP

1. Argumenti francuske vlade

U odgovoru Komisiji Vlada Francuske navela je više argumenata u prilog svog stava da nacionalni propis ne povređuje princip slobode tarifiranja iz Direktive 92/49. Vlada smatra da taj princip proističe iz ukidanja obaveze prethodnog i sistematskog dostavljanja tarife. Zato se ne može smatrati da sistem bonus-malus povređuje taj princip jer on ne uključuje obavezu te vrste. Francuska vlada navela je u svom odgovoru i to da je obaveza prethodnog dostavljanja tarife ukinuta 1994. godine i da državna kontrola tarifa ne postoji od 1987. godine. Smatra da Direktiva 92/49 ne sadrži nijednu odredbu koja utvrđuje apsolutni princip slobode tarifiranja što se proteže na sve obračune cene osiguranja. Principi koji su sadržani u Direktivi, ili u odlukama ESP, ne zabranjuju da se u metod obračuna premije osiguranja uključi obavezni koeficijent koji je bez uticaja na nivo osnovne premije i koji samo delimično utiče na njenu promenu. Primena koeficijenta bonus-malus ne dozvoljava državi da kontroliše nivo osnovne premije niti bitno utiče na njen porast ili pad tokom vremena. Premije osiguranja mogu da se utvrde slobodno. Zakonska regulativa u pitanju tiče se samo njihovog prilagođavanja koje je u funkciji ostvarenih osiguranih slučajeva. Sistem bonus-malus koji se tiče jednog elementa premije isključuje svako ograničavanje konkurencije tarifama. Društva za osiguranje mogu slobodno da utvrđuju premiju s obzirom na kriterijume koji im se čine najbolje prilagođenim riziku koji je pokriven obaveznom osiguranjem automobilista. Primena sistema bonus-malus samo je jedan od brojnih faktora koji utiče na nivo premije. Osiguravajuća društva mogu slobodno da menjaju svoje tarife i ne ograničavaju se samo na mehaničko unošenje koeficijenta bonus-malus. Osim toga, primena propisa države u kojoj se pružaju usluge može se opravdati i javnim interesom koji nesumnjivo postoji jer je sistem bonus-malus u interesu potrošača i doprinosi sigurnosti saobraćaja.⁸ Uzimanje

osnovu člana 7. uredbe, sistem bonus-malus primenjuje se na sve ugovore o osiguranju koje zaključuje fizička lica. Prema tom sistemu, svaki novi ugovarač osiguranja svrstava se u stepen 11 lestvica bonus-malusa, što odgovara bonusu od 0%. Ako u godini osiguranja nema osiguranih slučajeva, ugovarač se svrstava na niži stepen lestvice do stepena -3. Svrstan na taj stepen, ugovarač osiguranja plaća 45% osnovne premije. Ako se ostvari osigurani slučaj, ugovarač se svrstava u viši stepen do stepena 22, koji odgovara iznosu od 250% osnovne premije. U tom sistema uzimaju se u obzir samo osigurani slučajevi koji su rešeni plaćanjem naknade štete. Ne dolazi do prelaska na viši stepen lestvice ako su zahtevi za naknadu štete ispod eventualne franšize ili ako ugovarač osiguranja refundira osiguravaču isplaćenu naknadu u roku od četiri meseca. ESP je odbacio zahtev Komisije da se ovaj sistem proglaš suprotnim Direktivi 92/49 (predmet C 346/02).

⁸ Direktiva dozvoljava da država članica ne primeni pravila iz direktiva ako su u suprotnosti s njenim propisima kojima se štiti javni interes. U tački 19. preambule Direktive 92/49 se navodi: „[...] Država članica u kojoj se nalazi rizik vodi računa o tome da sprovođenje osiguranja putem slobode osnivanja i slobode pružanja usluga društava za osiguranje iz drugih država članica na njenom području nije u suprotnosti

u obzir broja osiguranih slučajeva kao elementa tarifiranja doprinosi sigurnosti na putu jer osigurani vozači učestvuju u finansiranju posledica svog ponašanja za volanom.⁹ Francuska vlada je napravila studiju iz koje se vidi da uzimanje u obzir frekvencije osiguranih slučajeva kao elementa tarifiranja ima pozitivan uticaj na ponašanje osiguranih vozača. Vlada smatra da bi pozitivni efekti sistema izostali kada osiguravači ne bi imali obavezu da ga primene. Osim toga, obavezni sistem bonus-malus ima za rezultat manju razliku u premijama, što pozitivno utiče na njihovu adekvatnost, ograničava rizik neosiguranih vozila i obezbeđuje izvesnu transparentnost tarife.¹⁰ Francuski sistem bonus-malus primenjuju na isti način sva društva koja obavljaju delatnost na nacionalnoj teritoriji.

2. Argumenti Komisije

Pozivajući se na Direktivu 92/49, Komisija smatra da sistem bonus-malus povređuje slobodu tarifiranja koja proističe iz ukidanja prethodne administrativne kontrole tarifa i uslova osiguranja, zato što, kao obavezan, direktno utiče na tarife. Komisija ne osporava mogućnost za države članice da ustanove lestvicu koja uzima

s propisima od javnog interesa. Država u kojoj se pružaju usluge preduzima odgovarajuće mere ukoliko taj interes nije zaštićen pravilima države članice u kojoj strano društvo za osiguranje ima sedište, imajući pritom u vidu da se propisi od javnog interesa primenjuju na nediskriminatoran način na sva društva koja posluju u toj državi i da su mere koje u tom cilju ona preduzima objektivno potrebne i proporcionalne cilju koji se želi postići. U članu 28. Direktive 92/49 u odeljku III, Usaglašavanje uslova poslovanja se predviđa na sledeći način: „Država članica u kojoj se nalazi rizik ne može da zabrani ugovaraču osiguranja da zaključi ugovor s društvom za osiguranje koje je dobilo dozvolu za obavljanje delatnosti u skladu sa uslovima sadržanim u članu 6. Direktive 73/239, osim ako nisu u suprotnosti sa zakonskim pravilima od javnog interesa na snazi u državi članici u kojoj se rizik nalazi.“ Države su često koristile ovu mogućnost kako ne bi primenile strano pravo, zbog čega je Komisija donela mišljenje kojim ukazuje na razloge koji bi opravdali primenu domaćeg prava i tako sprečila zloupotrebu mogućnosti da se ne primene pravila Direktive (Commission Interpretative Communication, OJ C 43 od 16. 2. 2000. godine).

⁹ B. Dubuisson, *L'intérêt général en droit communautaire de l'assurance – la réaction thermidorienne*, *Revue géenérale des assurances terrestres*, 1995, str. 809.

¹⁰ Na nivou EU nije istraženo i potvrđeno da je broj žrtava saobraćajnih nezgoda manji u državama članicama u kojima postoji zakonski sistem bonus-malus nego u državama gde su takvi sistemi delo tržišta ili gde zakonsko regulisanje nema uticaja na strukturu tarife. U nekim državama broj poginulih je niži bez zakonskog sistema bonus-malus, kao npr. u Nemačkoj (prema indikacijama saveznog zavoda za statistiku), i to kako u apsolutnim brojevima tako i u onima koji se odnose na gustinu saobraćaja. U ovoj zemlji osiguravač ima zakonsku obavezu da po prestanku ugovornog odnosa ugovaraču osiguranja uruči potvrdu o trajanju osiguranja, broju i vremenu nastanka prijavljenih šteta, isplatama ili rezervaciji šteta. Ako je rezervacija u roku od tri godine otkako je učinjena šteta prestala, a da nije bilo isplate, osiguravač takođe o toj činjenici mora da izda potvrdu (član 5. stav 7. Zakona o obaveznom osiguranju držaoca motornog vozila). Ako se ugovor zaključuje kod drugog osiguravača, ovaj ne mora prihvatiti uticaj „prošlosti“ sa štetama kod prvobitnog osiguravača. U toj državi je prihvaćeno shvatanje da je slobodno delovanje tržišta najbolje za zdravu konkurenciju i u opštem je interesu (Feyock/Jacopbsen/Lemor, *Kraftfahrtversicherung, Kommentar*, 2. Auflage, Verlag C.H. Beck, 2002. str. 167).

u obzir osigurane slučajeve ili uniformni sistem bonus-malus. Međutim, to bi bilo u suprotnosti sa Direktivom 92/49/EEZ ukoliko automatski utiče na tarife, kao što je to sa francuskim sistemom bonus-malus. Komisija takođe ne spori da društva za osiguranje mogu slobodno da utvrde osnovnu (referentnu) premiju, kao i da drugi kriterijumi, osim koeficijenta smanjenja/povećanja, utiču na iznos premije koju plaća osiguranik. Ta sloboda je, međutim, fiktivna ako osiguravači mogu da izračunavaju premiju s obzirom na fundamentalni kriterijum, kao što je broj osiguranih slučajeva u godini osiguranja, samo na način koji je propisan. Komisija ističe da obračun premije utvrđen propisom nema marginalan uticaj na iznos premije, već može znatno da promeni njen iznos. Obaveza koja je uvedena francuskim propisom utiče i na osnovnu premiju, koja će biti veća što je ta obaveza stroža. Zato ne može da se prihvati da sistem ne utiče na slobodu tarifiranja.

Komisija se pozvala na odluku ESP u predmetu Komisija/Italija koja, prema njenom mišljenju, potvrđuje da se obaveznim sistemom bonus-malus povređuje princip slobode tarifiranja.¹¹ U navedenom predmetu sud je zauzeo stav da je komunitarni zakonodavac nameravao da garantuje princip slobode tarifiranja u oblasti neživotnog osiguranja u koje ulazi i obavezno osiguranje od odgovornosti za upotrebu motornog vozila. Komisija je osporila propis kojim je ustanovljen sistem zamrzavanja premije koji se primenjuju na sve ugovore o osiguranju građanske odgovornosti automobilista koje pokriva rizike što se nalaze u Italiji. Italijanska vlada je priznala da njen propis ograničava slobodu tarifiranja, ali je istakla da je to dozvoljeno Direktivom 92/49 jer se radi o izuzetku koji ona predviđa, naime o postupku u okviru opšteg sistema kontrole cena. Suzbijanje inflacije s kojom se suočila Italija zahtevalo je i zamrzavanje cena. ESP je zauzeo stav da je zamrzavanje iznosa premije suprotno principu slobode tarifiranja jer utiče kako na utvrđivanje tako i na izmenu tarifa u okviru ugovora u oblasti osiguranja od građanske odgovornosti automobilista.

3. Stav ESP

Argumente koje je iznela Komisija u vezi s francuskim obaveznim sistemom bonus-malus ESP nije uvažio. Potpuno usaglašavanje u domenu tarifiranja koje isključuje svaku nacionalnu meru koja može da ima uticaj na tarife u oblasti neživotnog osiguranja ne može se smatrati da postoji ako to nije izričito stav evropskog zakonodavca. Iz toga proizlazi da se ne može prihvatiti argumentacija na kojoj je zasnovan zahtev Komisije koja brani stav da je francuski sistem bonus-malus suprotan principu slobode tarifiranja samo zbog toga što utiče na izmenu premije. Komisija ne smatra da će taj sistem uvesti zahtev prethodnog i sistematskog dostavljanja tarifa koje jedno osiguravajuće društvo želi da koristi u svojim odnosima sa ugovaračem

¹¹ Odluka ESP od 25. februara 2003, C -145/01.

osiguranja, ili sistem prethodne saglasnosti na tarife. Da je to dokazala, njen zahtev bi bio opravdan.

Sud smatra da je francuski sistem bonus-malus, što se tiče njegovog uticaja na tarife društva za osiguranje, drugačije prirode od italijanske regulative o kojoj je bilo reči u predmetu Komisija/Italija. Zamrzavanje premije, nesumnjivo, ima uticaja na njenu visinu. Međutim, francuski sistem bonus-malus ne doseže do toga da država direktno utvrđuje tarife društava za osiguranje, već ona ostaju slobodna da utvrde osnovnu premiju. Zato sud smatra da francuski režim bonus-malus ne bi mogao da se izjednači sa sistemom odobravanja tarifa koji je suprotan principu slobode tarifiranja koji je ESP definisao u odluci Komisija/Italija.

Kako Komisija nije dokazala da je uvođenjem sistema bonus-malus Francuska postupala vređajući princip slobode tarifiranja i ukidanja prethodne ili sistematske kontrole tarifa i ugovora o osiguranju iz članova 6,29 i 39. Direktive 92/49, sud je zahtev Komisije odbacio.

Osvrt na sudsku odluku. Sistem bonus-malus obavezan je u manjem broju država članica EU. Nacionalni propisi o obaveznom osiguranju od građanske odgovornosti automobilista koji se primenjuju u najvećem broju država dozvoljavaju društvima za osiguranje da slobodno utvrđuju kako visinu osnovne premije tako i visinu doplataka i popusta. Osiguravač pri izračunavanju premije vodi računa o propisima iz oblasti osiguranja, propisima o zaštiti potrošača i pravilima tehnike osiguranja, što bi trebalo da obezbedi da se zaštite interesi ugovarača osiguranja. Propisi o zaštiti potrošača zahtevaju od njega da ugovarača osiguranja pre zaključenja ugovora obavesti o visini premije i iz čega se ona sastoji (porezi, doprinosi, troškovi poslovanja). Uticaj tržišta je takav da se tarife znatno razlikuju, što stvara teškoće pri zaključenju ugovora. Od velike koristi su posrednici i zastupnici osiguranja koji pomažu pri odбору osiguravača i osiguravajućeg pokrića koje se želi.

Francuski zakonodavac se opredelio za obavezan sistem bonus-malus da bi se postiglo usaglašavanje ugovora o osiguranju i tako smanjila mogućnost da osiguravači kao jača strana utvrđuju premiju na način koji je teško razumljiv, i da bi na tržištu osiguranja bilo više reda. Konkurencija i ugovorna sloboda nisu uvek sinonimi za jednostavnost i pravičnost.¹² Neobaveznost sistema ima lošu stranu u tome što je premija različita s obzirom na razne ugrađene kriterijume, tako da je teško utvrditi i proceniti opštu situaciju na tržištu i u kojoj meri ona odgovara potrošačima i efikasnoj konkurenciji.

Princip slobode tarifiranja proizlazi iz pravila direktive EU da tarife i uslovi osiguranja ne moraju da se dostavljaju državnom organu radi dobijanja saglasnosti za njihovu primenu. Iz te zabrane ESP je izvukao princip slobode tarifiranja kao uslova za normalno funkcionisanje jedinstvenog tržišta osiguranja. Polazeći od

¹² J. Bigot i dr., *Traité de droit des assurances*, Tome 3, *Le contrat d'assurance*, L.G.D.J., 2002. str. 627.

toga, Komisija EU je smatrala da je francuska prekršila taj princip time što je uvela obavezan sistem bonus-malus koji se primenjuje na sva društva za osiguranje koja posluju na području Francuske. Odluka ESP pokazuje koliko je nadnacionalno pravo osiguranja složeno. Različito tumačenje odredaba direktiva dovodi do toga da se zakonodavstvo država članica usaglašava i odlukama ovog suda. U ovom predmetu ESP je zauzeo stav da francuski propis kojim je uveden sistem bonus-malus nije u suprotnosti s trećem direktivom neživotnog osiguranja. Sud je do takvog zaključka došao polazeći od cilja Direktive, koji nije u tome da se potpuno zabrani intervencija države u oblasti tarifiranja iako je njome ukinuta prethodna kontrola uslova osiguranja i tarifa premija. Osiguranje od odgovornosti automobilista je obavezno, a kod obaveznih osiguranja za intervenciju države ima više prostora nego kad se radi o dobrovoljnim osiguranjima. Tu činjenicu sud nije mogao da zanemari.

Naš zakon o obaveznom osiguranju u saobraćaju propisao je da su osiguravači dužni da u svoj premijski sistem, odnosno tarifu, uključe i prilikom zaključivanja osiguranja od auto-odgovornosti primenjuju bonus-malus sistem.¹³ Narodna banka Srbije donela je Odluku o osnovnim kriterijumima tog sistema, podacima za njegovu primenu i najvišem bonusu.¹⁴ Visina premije na osnovu ovog bonus-malus sistema utvrđuje se primenom odgovarajućeg premijskog sistema u zavisnosti od toga da li je osiguranik u prethodnom periodu imao prijavljenu štetu za koju je građanskopravno odgovoran. Visina premije koja se ugovara primenom bonus-malus sistema utvrđuje se kao proizvod premije osnovnog (četvrtog) premijskog stepena i koeficijenta premijskog stepena iz tabele koja je priložena uz odluku, a prema datom obrascu. Premijski stepen bonus-malus sistema utvrđuje se na osnovu podataka koje objavljuje Udruženje osiguravača Srbije, uvida u prethodnu polisnu osiguranja, kao i drugih dokaza potrebnih za primenu tog sistema. Društvo je dužno da utvrdi visinu premije koja nije niža od one što odgovara premijskom stepenu na koji osiguranik ima pravo po osnovu kriterijuma iz navedene odluke.

Pitanje koje je od velike važnosti za obavezno osiguranje automobilista odnosi se na obaveznost ili neobaveznost sistema bonus-malus. Državi koja je u ekonomskim teškoćama i u kojoj tržišno osiguranje nema dugu tradiciju više odgovara da sistem bude obavezan. Ne može se preпустiti nerazvijenom tržištu da uređuje tako važno pitanje kao što je ono koje može da doprinese boljoj zaštiti žrtava u saobraćaju. Kod nas još nije razvijena prodaja preko posrednika i zastupnika osiguranja u meri u kojoj je to u drugim razvijenim zemljama koje nemaju obavezan sistem bonus-malus, a i obaveštenost građana o osiguranju nije na nivou kakav je u tim zemljama. Veću transparentnost tarifa nije moguće obezbediti ako svako društvo ima mogućnost da slobodno utvrđuje doplatke i popuste ili da ih uopšte ne priznaje. Iako ima više

¹³ Član 43. st. 2. Zakona o obaveznom osiguranju u saobraćaju (Službeni glasnik RS, 6p. 51/2009, 78/2011, 93/2012 i 7/2013 – odluka US).

¹⁴ Službeni glasnik RS, br. 24/2010 i 60/2011.

drugih načina da se premija izračuna s obzirom na rizik koji predstavlja svaki osiguranik, bonus-malus se zasniva na ponašanju osiguranika i kao takav najviše može doprineti većoj sigurnosti u saobraćaju. Tip vozila, kilometraža, područje na kome vozilo saobraća nisu što i vožnja u alkoholisanom stanju, što se može izbeći. Onaj ko pređe manje kilometara nije zbog toga bolji vozač, on je to ako se u vožnji ponašanja pažljivo, onako kako se to očekuje od razumnog lica, te njega treba ga nagraditi. S obzirom na značaj sistema bonus-malus za zaštitu potrošača osiguranja i potrebnu transparentnost tarife na tržištu, obaveznost sistema ne treba dovoditi u pitanje. Naprotiv, treba ga usavršavati i učiniti delotvornijim za postizanje rezultata u osiguranju od odgovornosti automobilista, onih koji su u interesu potrošača osiguranja i širem društvenom interesu. Zakonodavstvo država članica EU i praksa sprovođenja sistema bonus-malus, kako obaveznog tako i dobrovoljnog, može pomoći da se naš sistem učini efikasnijim i pravičnijim. Kao primer „nepravičnosti“ moglo bi se navesti da je doplatak isti i kad je šteta nastala običnom ili krajnjom nepažnjom osiguranika. Saobraćajna nezgoda koju je prouzrokovao osiguranik koji je pod dejstvom alkohola nije isto što i nezgoda nastala iznenadnim pucanjem gume u toku vožnje. Takođe nije pravično da doplatak ne zavisi od ponašanja samog oštećenog. Ako je za nastanak saobraćajne nezgode delimično kriv i sâm oštećeni, trebalo bi smanjiti doplatak. Presuda ESP navodi na razmišljanje i o raznim drugim pitanjima koja su od značaja za utvrđivanje premije osiguranja u obaveznom osiguranju automobilista. Da li je pravično da se jednom utvrđeni doplatak uzima u obzir bez vremenskog ograničenja? Da li, primereno osiguranim rizicima, treba uvesti obavezan sistem bonus-malus i kod kasko osiguranja motornih vozila? Da li je potrebna primena obaveznog sistema u osiguranju od odgovornosti za štete od vozila pravnih i fizičkih lica, ili samo u osiguranju koje zaključuje fizička lica? Da li na osnovnu premiju treba dodati doplatak za neiskusne vozače? To su neka od pitanja što ukazuju na to koliko znanja, pažnje i opreznosti zahteva uvođenje i primena sistema bonus-malus u osiguranje od automobilske odgovornosti. Ova odluka ESP od značaja je za naše osiguranje. Iako je Komisija pokušala da dokaže suprotno, sud je zauzeo stav da obaveznost sistema bonus-malus nije u suprotnosti s direktivama EU koje se odnose na delatnost osiguranja. Time se otklanja argument onih što smatraju da naš sistem bonus-malus ne treba da bude obavezan jer je u suprotnosti s pravom EU.